

Významné osobnosti slovenských národných dejín – Dr. Samuel Daxner 2

Dr. Samuel Daxner sa vedome hlásil k odkazu svojho strýka Dr. Štefana Marka Daxnera. Udržiaval po vzore svojho strýka kontakty s českými literátmi a obrodencami. Často ho navštevoval Alois Jirásek a spoločne sa zasadzovali za ideu spoločného štátu Čechov a Slovákov. Postupne sa Dr. Samuel Daxner čoraz viac zapájal do politického života. V Tisovci bol v roku 1893 spoluorganizátorom ľudového zhromaždenia, v roku 1895 sa zúčastnil v Budapešti na národnostnom kongrese. V tej dobe to bolo najväčšie podujatie uhorských Slovákov, Srbov a Rumunov s cieľom vypracovať spoločný program a postup voči vtedajšiemu útlaku zo strany maďarských úradov a vlády. Dňa 30. októbra 1918 sa vrátil z rokovaní v Martine a v mestečku pod Hradovou ho nadšene vítali zástupy ľudí, aby mu poďakovali za to, že sa stal jedným zo signatárov Martinskej deklarácie. V októbri 1918 výrazne podporoval vytvorenie Československej republiky. Situácia v krajine i v Tisovci po jej vyhlásení bola zložitá: maďarské úrady odmietali odovzdať moc slovenskej politickej reprezentácii, narastali snahy režimistov destabilizovať spoločnosť, v mestách i dedinách sa objavovala agresivita a anarchizmus. Nebolo tomu ináč ani v Tisovci. Práve Dr. Samuel Daxner, uvedomujúc si zložitú situáciu, rozhodol sa konať rázne: **„Večer 2. novembra 1918 sa rozhodol, že ovládne Tisovec a široké okolie s jemu oddanými ľuďmi a v spolupráci s miestnym hasičským zborom. 3. novembra 1918 ráno dal nastúpiť hasičský zbor. Na námestí zo schodov mestského domu vyhlásil utvorenie Slovenskej národnej rady, ktorej sa stal predsedom. Hasičov transformoval na „obranuô - vojenskú jednotku v sile dvoch čiat, ustanovil jej náčelníkov a spoľahlivým rozdal zbrane, ktoré získal od veliteľa miestnej posádky. Zreorganizoval aj miestnu policajnú službu. Národná rada prevzala správu mesta a disponovala bezpečnostným a mocenským potenciálom. Štátny prevrat sa v Tisovci stal realitou. V meste bol obnovený poriadok a vrátil sa postupne obyčajný občiansky život.“** 8. decembra 1918 sa Dr. Samuel Daxner zúčastnil na verejnom ľudovom zhromaždení v Muráni, kde spoločne prijali Martinskú deklaráciu a podporili vznik Československej republiky (28. október 1918). Dr. Samuel Daxner získaval čoraz väčšiu politickú autoritu a napokon mu bola ponúknutá funkcia župana Gemersko-malohontskej župy, ktorú prijal po prevzatí menovacieho dekrétu v Žiline 19. decembra 1918. Svoju prácu vykonával s nadšením, precízne a **„snažiac sa pokojnou cestou ustrojiť župu v jej novom právnom postavení - a mal som v tom podporu všetkých ľudí dobrej vôle a všestrannú dôveru obecnstva.“** Organizačne budoval štátne a verejno-správne orgány novej politickej moci, venoval sa obnove dopravy, verejného zásobovania, s osobitným dôrazom zabezpečoval príchod československého vojska a jeho presun do Rimavskej Soboty, snažil sa vhodnými osobami obsadiť úradnícky aparát. Nebolo to jednoduché. Trápil ho najmä zápas s tými, ktorí nechceli uznať československú štátnosť a s tými, ktorí nedôverovali jemu a dobe. Politickú prácu začal čoraz viacej považovať za príťaž. Mal zrejme iné predstavy o fungovaní štátu, jeho orgánov. Dňa 11. mája 1919 z úradu župana odišiel a úrad odovzdal Dr. Jankovi Jesenskému, ktorý preniesol sídlo župy z Tisovca do Rimavskej Soboty. V rokoch 1922-1925 bol senátorom Národného zhromaždenia. Neskôr od politických aktivít upustil úplne a v roku 1925 sa stiahol do ústrania, aby sa venoval len hospodáreniu, včelárstvu a písal memoáre: **„Nedokázal som sa vysporiadať s byrokraciou, svojvoľným rozhodovaním, s reštriktívnou hospodárskou politikou namierenou proti roľníckemu ľudu. To, čo sa stalo, nebolo nábehom k slobode a blahobytu ľudu, aký som mu ja po prevrate sľuboval, a preto som ponúkol vláde svoje poďakovanie z úradu.“** Včielky sa stali centrom jeho života. Mnohí ho vídali pri úľoch a z diaľky načúvali jeho rozhovorom s ich osadenstvom: **„...včely, akoby mali rešpekt pred báťom Samom. Bolo to vidieť najmä vtedy, keď narábali na Demianove dvore s včielkami, aby vložil nový roj do pripraveného úľa. Výkrik „tu si kráľovnička“ znamenal, že problém roja bol vyriešený. Kráľovnička sa vložila do pripraveného**

úľa a včeličky putovali za ňou. Potom sa úľ prikryl pripravenou plachtičkou a ujček Jano Demian mal úlohu zaniest úľ na už pripravené miesto v Daxnerove záhrade. Stalo sa to viackrát, že nový roj si vybral miesto na usadenie sa na ovocných stromoch v Demianove dvore, či v záhrade.“

Ťažkým rokom sa v živote Dr. Samuela Daxnera stal rok 1927. Umrela mu manželka Oľga, rod. Ormisová, s ktorou mali spolu tri deti a ktorá bola celý život jeho „**vernou družkou**“. Spoločne vychovávali syna Vladimíra a dvojčičky Milenu a Boženu. Milena zomrela krátko po narodení „**slabá od narodenia**“. Je obdivuhodné, že popri všetkej svojej práci sa venoval aj publikačnej činnosti. Svojimi článkami prispieval do periodík Národné noviny, Dom a škola, Obzor, Slovenské listy, Cirkevné listy. V neďalekej Rimavskej Píle pomáhal Terézii Vansovej pri redigovaní ženského časopisu Dennica.

Srdcovou záležitosťou Dr. Samuela Daxnera bolo nepochybne školstvo. V tejto súvislosti sa pridala k bývalým študentom revúckeho gymnázia, ktorí s podporou Jozefa Škultétyho boli za obnovenie gymnázia v Revúcej. Viedenská arbitráž (2.11.1938) umožnila anexiu južného Slovenska, kde pôsobilo aj Slovenské gymnázium v Rimavskej Sobote, ktoré navštevovali aj študenti z Tisovca. Vtedy sa rozhodovalo, či sa gymnázium presťahuje do Hnúšťa alebo do Tisovca. Možno predpokladať, že Dr. Samuel Daxner a J. Faluba (vtedajší riaditeľ gymnázia v Rimavskej Sobote) sa poznali, a aj to prispelo k tomu, že gymnázium sa presťahovalo do Tisovca.

Po svojej sedemdesiatke sa síce Dr. Samuel Daxner zriekol verejných funkcií a angažovania sa v spoločenskom a kultúrnom živote, to však neznamenalo, že sa nezaujímal o dianie a spoločenský život. Navštevoval kultúrne podujatia, ochotnícke divadelné predstavenia. Počas SNP pozorne sledoval udalosti a zaujímal sa o prácu redakcie, ktorá vtedy vydávala noviny Zvesti tisovskej posádky. Pri oslobodení Tisovca privítal rumunských vojakov v ich rodnom jazyku Dr. Vladimír Daxner a sovietskych vojakov tiež v ich rodnom jazyku Dr. Samuel Daxner: **„Podarilo sa mi na toto vítanie prísť, najmä preto, že sme s otcom pozerali z okna nášho domu, ako dolu Láňom (28. januára 1945), v hlbokom snehu prískokmi sa približujú k Tisovcu vojaci. Domnievali sme sa, že sú to sovietski vojaci. (Deň predtým odtiahla nemecká armáda smerom na Brezno.) Pobrali sme sa s otcom na plác a aké bolo naše prekvapenie, keď tam s občanmi vítal veliteľov rumunskej armády Vladimír Daxner v ich rodnom jazyku. Netrvalo však dlho a po Daxnerovej ulici prichádzali smerom od Rimavskej sovietski vojaci a ich privítal v ich jazyku Samo Daxner. V tejto súvislosti som sa dozvedel, že on ovládal šesť jazykov.“ (Zo spomienok p. J. Pašiaka)**

Kniha života Dr. Samuela Daxnera sa pomaly začala uzatvárať. Posledné roky jeho života poznačil smútok z toho, že v roku 1948 bol Dr. Samuelovi Daxnerovi štátom odňatý všetok majetok – lúky, polia, lesy i pasienky: **„...žijem si v zátiší so stami svojich ovocných stromov, ktoré som kedysi mladé nasadil, ale odtedy desaťnásobne ma prerástli a s dobrým polmiliónom včiel, ktoré ma bezohľadne zožihajú, keď im urobím dačo proti srsti. Ale môž byť, že práve tomuto žihaniu mám sa poďakovať, že po osemdesiatročnom hľadení ešte vždy čítam bez okuliarov a neviem z vlastnej skúsenosti, ako vyzerá obligátna starecká lámka.“** Tisovskí obyvatelia spomínali i na to, že ako 80-ročný ešte jazdil po Tisovci na bicykli.

A napokon prišiel 27. apríl 1949. Dr. Samuel Daxner zomiera. Tisovec zmlkol a v tichu všetci spomínali ma svojrázneho Dr. Samuela Daxnera, na báťu Sama, na veľkého človeka pod bájnu Hradovú... Odišiel vo viere v mladých a vo viere v slovenský národ: **„Báťa Daxner (vtedy mal 91 rokov) nás po príchode pozval do izby, kde mal svoju knižnicu. Zablahoževal mi k maturite a vybral z regála tri veľké knihy s červeným obalom a podal mi ich so slovami: „Janík, tieto knihy Ti dávam, aby ti slúžili k poznávaniu Slovenska a jeho histórie a aby si len v dobrom spomínal na nás starých, ktorí sme už toho veľa prežili. Teraz už bude rad na vás mladých. Tak sa snažte.“ (Zo spomienok p. J. Pašiaka)** Aspoň tak, ako sa celý život snažil Dr. Samuel Daxner, človek hľadajúci pravdu, dobro a krásu s trpezlivou láskou, pracovito a nenásilne kráčajúc k životnej múdrosti,

radosti a šťastiu... kráčajú v skromnosti a pokore jemu vlastnej.

Zopakujte si:

1. V ktorom meste pôsobil Dr. Samuel Daxner?
2. Popíšte jeho politickú činnosť.
3. Popíšte jeho činnosť v oblasti divadla a hudby.
4. Ktoré významné spolky založil?

Použitá literatúra:

Zborník prejavov k 150. výročiu narodenia Dr. Samuela Daxnera. Vydalo mesto Tisovec.

Súkromné materiály autorky získané od obyvateľov Tisovca